

VÍGVÁRI ANDRÁS: KÖZPÉNZÜGYEINK

(*KJK-KERSZÖV, Budapest, 2005¹, 385 o.*)

KOVÁCS RÓBERT

Egyre többet beszélünk a közszektor finanszírozásáról, az államháztartásról, de az érvek legtöbbször megmaradnak a sematikus közhelyek szintjén. Vígvári András banki tapasztalatokkal rendelkező pénzügyi szakember, aki jelenleg az Állami Számvevőszék szakértőjeként egyszerre tekint elméleti és gyakorlati szemlélet-móddal a közösségi pénzügyekre. A szerző elméleti munkásságának fontos állomása volt a 2004-ben szintén a KJK-Kerszövnél megjelent „Pénzügy(rendszer)tan” című kötete. A „Közpénzügyeink” kézikönyv és modern szemléletű tankönyv, amely olvasója számára több rétegben közöl információt. Piktogramokkal orientálja az érdeklődőt, széleskörű magyarázati apparátussal segíti a szövegértést, és emlékeztető összegzésekkel, kérdésekkel ön-tesztet biztosít a tanulmányait végzők számára. A munka didaktikai eszközrendszerében messze túlmutat a hagyományos tankönyveken, magyarázataiban plasztikusságra és kézzelfoghatóságra törekszik. Logikusan és jól követhető módon felépített, magyarázatokkal, példákkal, ábrákkal és táblázatokkal gazdagon illusztrált anyagról van szó, amelynek kierielttségét mutatja, hogy a „Közpénzügyek, önkormányzati pénzügyek” címmel már 2002-ben publikált a szerző a kiadónál egy kötetet, amelynek a jelen kötet egyfajta átdolgozásának, továbbgondolásának, legfrissebb pedagógia-oktatói tapasztalatai beépítésének tekinthető. A könyv tehát egyszerre lehet hasznos a kutató számára a munkájában, a diák számára egyetemi és posztgraduális tanulmányai során, illetve a hétköznapiokban eligazodni kívánó nem szakemberek számára.

Azt a tényt, hogy a közszektor, a közszektor gazdálkodása a közfigyelem középpontjába került, a Vígvári András által is tárgyalt Wagner-törvény, vagyis a közszektor növekedésének törvénye magyarázza. Közgazdász-pénzügyesként a szerző a közszektor létjogosultságát a piacgazdaságban, a piaci mechanizmusok működésének „kudarcaiban” keresi, és találja meg ott, ahol nincsenek árak, nem lehetséges a verseny, illetve nem zárhatók ki a fogyasztók az adott szolgáltatásból, de mindenképp a közszektor 4 alapfunkciójában: a szabályozásban, a stabilizációban, az allokációban és a redisztribúcióban. E funkciók, de mindenképp az újabb és újabb területeken megjelenő közösségi szerepvállalás a magyarázata a fejlett világban a GDP felére rúgó közszektornak. A szerző rámutat azokra a mintegy 20 éves erőfeszítésekre, és azok sikerességének korlátaira, amelyek a közszektor burjánzásának megfékezését, valamint alternatív ellátási, szolgáltatási módok kialakítását célozzák meg.

Miközben a kötet erényeit vesszük számba, számomra talán a legfontosabb az a szemlélet, ahogy a szerző a tárgyalt problémát, saját szakterületét megközelíti. Szemben az általánosan jellemző szakmai ortodoxiákkal, amelyek azt tekintik komoly tudománynak, ami nem felfogható, nem közérthető, és ennek fokozása

érdekében minél szofisztikáltabb szakmai nyelvet alkalmaznak, Vígvári András képes kitekinteni saját szűkebb szakmájából, amelyről ő is tudja, hogy sokan a „száraz” tudományok közé sorolják. Arra tesz tehát kísérletet, hogy úgy adja át szakmai ismereteit, hogy azok a szakmai precizitás követelményeinek sértülése nélkül közérthetővé váljanak. Ennek az erőfeszítésnek kiemelkedő példája a „Prologus”, amely egy tetszőleges magyar város problémáin keresztül szemlélteti a kötetben tárgyalt legfontosabb kérdéseket, a közfinanszírozás problematikáját, de erre utal a cím is (közpénzügyeink), amely kicsit kikacsint a dogmatikusan illendő „közszektor finanszírozás”-fogalom mögül.

A kötet első felében a közszektor közgazdasági problémáit elemzi a szerző, míg a második felét sajátos tematikus problémáknak szentelte. A közszektor helyét kereső elméleti részek a kormányzat funkcióival, a közszektor mikro-ökonómiai hatásaival, a közpénzügyi rendszerrel és annak gazdasági hatásával, valamint a költségvetés funkcióival foglalkoznak. Ezen elméleti részekhez sorolható a kötet két zárófejezete, amelyek a kontrolling alapjait, illetve a közpénzek ellenőrzését tárgyalják. A zárófejezeteket három tematikus fejezet előzi meg, amelyek a magyar államháztartás rendszeréről, az Európai Unió költségvetési rendszeréről, illetve a területfejlesztés pénzügyi eszközszeréről szólnak.

A prologust követő első fejezet tehát a közszektor helyét keresi a vegyes piacgazdaságban, és bemutatja, hogy a különböző közgazdasági iskolák hogyan közelítik meg a kérdést. Ezt követően megismerhetjük a közszektor működésének sajátos problémáit. A fentebb már említett „rivalizálás” és a „szolgáltatásból való kizárás lehetősége” dimenzióknak bevezetésén keresztül a szerző megkülönbözteti a „magánjavakat” és a „közjavakat”. A köz- vagy kollektív javak fogalmán keresztül találja meg a közösségi felelősségvállalás elsődleges terepét. Láthatjuk, hogy e fogalmak tartalma változhat térben és időben, megismerhetjük a közszolgáltatások célrendszerét, az ezek körében kialakuló gazdasági viszonyokat, a feladatok közszolgáltatás keretében történő üzemeltetésének korlátjait is. Vígvári András a rendszerszemléletű közpénzügyek funkcióit a forrásteremtésben, a forrásallokációban, az újraelosztásban, az ösztönzési és irányítási funkcióban, a kockázatok kezelésében, valamint a közpénzek és a közösségi vagyon felhasználásának ellenőrzésében látja. Kiemelt teret szentel a közpénzügyi rendszer pénzügyi instrumentumainak: az adóknak, a díjaknak, a transzfereknek és a hiteleknek, amelyeket a pénzügyi rendszer más elemeinél részletesebben tárgyal. A közszektor működésének több általános és ágazati modellváltozatát elemzi, ahol funkciók és elemek világos rendbe állnak össze. Ezt követően köti össze a szerző a közszektor funkcióit és a feladatok finanszírozását, a finanszírozás hatásait, mint például a deficitet és az államháztartási hiányt. Végül teret szentel a hatások mérését szolgáló mutatószámoknak, valamint a költségvetés felépítésének és gazdálkodási funkcióinak.

A specializált fejezetek közül az első a magyar államháztartással foglalkozik. Ez a fejezet sorra veszi a magyar államháztartás alrendszereit és bemutatja azok működését, feladatait. Ugyanakkor figyelmet szentel a rendszer dinamikájának átalakulásának is, így az értékelése egyfajta jövőorientáltságot kap. A második speciális fejezet

az Európai Unió pénzügyi költségvetési rendszerével foglalkozik. Számtalan önálló munka található, amely e téma kimerítő elemzésére vállalkozik, ugyanakkor Vígvári András mindezt a közszektor általános, kritikai elemzési keretébe helyezi, ahol a sajátos uniós intézményrendszer új értelmet nyer. Világosabbá válnak a funkciói, céljai. A szerző ezt igyekszik megerősíteni a kötetet jellemző rendszerszemléletű tárgyalásmódjával, amelynek segítségével egy-egy intézmény helye, szerepe sokkal világosabban rajzolódik ki. A területfejlesztési fejezetben megjelenik a tér problematikája, a területi intézményrendszer, mint sajátos közgazdasági kérdés. Másrészről viszont a fejezet szervesen ráépül az előző részben, az unió vonatkozásában elsajátítottakra.

A kötet fejezeteinek sorrendjét követve elérkeztünk a két zárófejezethez, amelyek a kontrolling és az ellenőrzés témakörét tárgyalják. Vagyis visszatérünk a szűkebb értelemben vett pénzügyi intézményrendszerhez. Az előbbi az irányítási és számviteli kérdéseket tárgyalja, közben azonban kitér olyan általánosabb jelentőségű kérdésekre, mint a teljesítmény- és költségmérés, amelyek jelentősége messze túlmutat a szűkebb értelemben vett pénzügyi rendszeren. Ezek ma a közszektor átalakulásának legalapvetőbb kérdései az átlátható feladatszerzés és hatékony feladatellátás kérdései mellett, amelyekről nem is teljesen elválaszthatóak.

A kötet jelentős didaktikai apparátussal segíti a téma iránt érdeklődőket, illetve a kötetet tanulási céllal forgatókat. Ezt tükrözi a tematikus egységek szerkezete. A fejezetek rövid összeggel, tartalom- és ábrajegyzékkel kezdődnek, belső részeikben más hasonló munkáknál több adat- és analitikus táblák, valamint magyarázó ábrák segítik a szöveg megértését, támasztják alá az elmondottakat. Felkiáltójellel jelölt megjegyzések emlékeztetnek sajátos összefüggésekre, egy nyitott könyv hívja fel a figyelmet, hogy háttér-információk következnek, egy „arcél” pedig a kapcsolódó neves személyiségek életrajzának ismertetésére. A kötetben külön jelzik azokat a részeket, amelyek PhD képzés tárgyát képezik. A megszerzett tudás ellenőrzését, elmélyítését szolgálják a fejezetek végén található kulcsfogalmak, ellenőrző kérdések, vitakérdések, internetes feladatok, valamint a felhasznált és ajánlott irodalom. További segítséget nyújt a kötet elején a rövidítések, a kötet végén pedig a fogalmak részletes magyarázata.

Végül hadd hívjam fel az olvasó figyelmét a könyv egyfajta különlegességére. A fejezetek lezárása nem a hagyományos ismétlő-összefoglalás formájában történik. Vígvári András a fejezetek végén „Mi mennyi” címmel mintegy pénzügyi mérleget von, egyenleget készít a fejezetben tárgyalt központi kérdés vonatkozásában, ami például az uniós fejezet esetében az integráció előnyeire és hátrányaira is kiterjed.

Vígvári András munkája tehát szakembereknek, társterületek szakértőinek és diákoknak egyaránt fontos eszköz lehet ismereteik elmélyítésében vagy akár csak egy-egy kérdéssel kapcsolatosan felmerült kételyeik tisztázásában.

KÖNYVJELZŐ

Tér és Társadalom 20. évf. 2006/3. 109-158. p.